

Jusqu'où l'intéressé se rendit-il compte qu'on l'avait poussé dans une impasse dont il ne devait plus sortir? Fut-il aveuglé à ce point par la jactance de sa famille? Mystère. Il l'emporta dans la tombe.

Pour créer le soit-disant mémorial de son héros, et en camper la personne, le romancier en appelle aux vues de feu E. VALVEKENS, *Arnold van Leefdael, prelaat van Averbode* († 1584), Bruges, 1943. Il se rallie à sa thèse : Arnold est un abbé légitime d'Averbode.

Dans une notice récente sur le même personnage (*Biographie nationale de Belgique*, 1970, XXV, col. 519-524), j'ai dit pourquoi je ne pouvais suivre cet avis. Je me gardai, bien entendu, d'avaliser les reproches de gens mal informés sur les intrigues et l'esprit de dissipation d'Arnold au détriment du monastère.

Le procès-verbal de l'élection faite en 1574 a été publié voici cinquante ans (Pl. LEFÈVRE, *Arnold de Leefdael, abbé d'Averbode à l'époque des troubles religieux du XVIe siècle*, dans *Bulletin de l'Académie royale d'Archéologie de Belgique*, 1923, p. 41-89). Leefdael y paraît à la deuxième place parmi les candidats à la crosse. Le document permettait de donner un démenti formel, — et je le soulignai, — au verdict trop sévère de l'érudit polygraphe de l'abbaye, Gilles Die Voecht († 1653), qui ne fut plus oublié dans la suite.

A quand une nouvelle romance sur les misères d'Averbode durant le passé? Logé dans le superbe palais abbatial, que son héros, Leefdael, n'a hélas jamais pu occuper, l'auteur s'informerait à peu de frais sur leur et malheur du monastère.

Pl. LEFÈVRE, O. Praem.

De inventaris van Mariënkroon en Mariëndonk (O. Cist.).

Hoewel op 1972 gedateerd, zo verscheen toch pas op 6 maart 1973 officiëel de monumentale inventaris van twee Noord-Brabantse kloosters, die we hier om meerdere redenen uitvoerig willen aankondigen. Want ofschoon de betreffende kloosters niet tot onze Orde behoren, het betreft hier een wetenschappelijk werk van de archivaris van Berne, die tevens lid is van de Historische Commissie der Orde, een werkstuk dat trouwens om zijn innerlijke kwaliteiten bijzondere aandacht verdient.

Het werk in kwestie is dat van H. VAN BAVEL, *Inventaris van het archief van de Heusdense Cisterciënzerkloosters Mariënkroon en Mariëndonk, 1245-1631*, dat als nummer 10 van de door het Rijksarchief in Noord-Brabant uitgegeven Inventarisreeks in 1972 verscheen. Vanwege de kolossale omvang van dit ene inventarisnummer (I-XXXVIII, 1-770 bladzijden; verder ongenummerd toegevoegd 18 fotobladen met 21 afbeeldingen) heeft men het om het beter hanteerbaar te maken, opgesplitst in 4 delen, waarbij de noodzakelijke verdeling van de materie uiteindelijk de grootte van ieder deel bepaalde. Een vluchtig overzicht vooraf moge dit verduidelijken.

Deel I (blz. I-XXXVIII, 1-148, 18 fotobladen met 21 afbeeldingen) geeft behalve de inleiding op de geschiedenis van de kloosters en hun archief, de toelichting op de bijlagen en regesten, de eigenlijke inventaris, bestaande uit 720 nummers. Op de inventaris volgen 14 bijlagen. Het geheel is doorbroken met 18 fotobladen met 21 afbeeldingen; deze illustratie is naar haar eigen aard in vijf groepjes verdeeld: oude stichtingscharters, incorporatiebrieven, topografische kaarten en afbeeldingen, merkwaardige stukken van het archief en zegels.

Deel II (blz. 149-401) omvat het eerste gedeelte van de regesten, en wel de nummers 1 (1245 april 28) tot en met 1000 (1457 juni 14).

Deel III (blz. 402-668) brengt het tweede gedeelte van de regesten. Het zijn de nummers 1001 (1457 juni 15) tot en met 1991 (1631 februari 24).

Deel IV (blz. 669-770) tenslotte omvat uitsluitend de alfabetische naamindices, drie in getal, n. l. die van de kloosterlingen van Mariënkroon en Mariëndonk, die van andere personen, en tot slot die van de plaatsen. Op blz. 669-674 gaat een uitvoerige toelichting over het hierbij gevolgde systeem vooraf.

Om ons nu tot Deel I, de eigenlijke inventaris, zijn inleiding en de bijlagen te bepalen het volgende. Het klooster Mariënkroon, langs Altencamp en Morimond afstammend van Cîteaux, ontstond in 1384 te Heusden; men maakte daarbij gebruik van goederen, die enkele tientallen jaren geschonken waren voor een te Heesbeen te stichten zusterklooster Nieuw-Mariëndaal. Uit Mariënkroon kwam in 1443 Mariëndonk voort; het werd toen tot zelfstandige priorij verheven, maar werd in het jaar 1588 weer bij Mariënkroon ingelijfd. Deze merkwaardige gang van zaken, het uit elkaar voortkomen van twee kloosters en het later weer in elkaar opgaan, verklaart meteen, waarom Van Bavel slechts één inventaris samenstelde van *het archief* (niet

de archieven) van twee kloosters. Het innemen van een bepaald standpunt was hier geen gemakkelijke taak, maar wij achten de gedane keuze voldoende gemotiveerd. Bovendien zou het consequent uit elkaar houden van beide kloosters en hun archieven, gezien hun gemeenschappelijke afstamming, en het vermengen der stukken na hun hereniging, ook moeilijk haalbaar zijn geweest. Ook nu gelukten de pogingen, om de stukken met zekerheid aan een van beide kloosters toe te wijzen, lang niet altijd. Met de dood van de laatste conventueel in 1624 is de historie van Mariënkroon ten einde; het huidig klooster te Nieuwkuyk, in 1904 gesticht, heeft met het vroegere alleen de naam Mariënkroon gemeen.

Wat nu het archief zelf van beide kloosters betreft: de uit Delft, Gent, Beveren-Waas en St.-Bernardsabdij te Bornem afkomstige stukken zijn in de loop van de laatste eeuw als geheel in het Rijksarchief in Noord-Brabant te 's-Hertogenbosch bijeengebracht, zodat alle geïnventariseerde stukken ook daar berusten. Dat geheel is indrukwekkend: 1214 charters, 25 delen en 880 stukken. Het is een ongekend rijk middeleeuws charterarchief, waarmee misschien alleen het oudarchief van het Groot-Ziekengasthuis te 's-Hertogenbosch, dat door H. van Rooy geïnventariseerd werd, is te vergelijken.

In de inventaris zelf is het eerste gedeelte, slechts 18 nummers, aan het vrouwenklooster Nieuw-Mariëndaal te Heesbeen gewijd. Het tweede gedeelte meer dan 700 nummers heeft betrekking op Mariënkroon binnen Heusden, en op Mariëndonk onder Elshout, destijds Oudheusden geheten. De stukken van meer algemene aard, met name die welke de betrekkingen met kerkelijke en wereldlijke overheden aangeven, de innerlijke verhoudingen der kloosters onderling regelen, of gegevens bevatten over de prioren, zijn slechts ongeveer 60 in getal, maar het zijn wel de stukken, waaruit de belangrijke betrekkingen van het klooster naar voren komen. Dat die niet gering waren, blijkt o. m. ook hieruit, dat in de regesten namen van 52 kloosters in binnen- en buitenland voorkomen. Zoals gebruikelijk, heeft echter het merendeel der stukken betrekking op het beheer der goederen. Deze lagen zeer verspreid, en de inventaris geeft dit weer, want de stukken zijn daarin alfabetisch op plaatsnaam geordend, en deze lijst omvat niet minder dan 62 namen. Aparte secties over de Sint-Catharinakerk te Heusden, waarover Mariënkroon eerst het patronaat had en die later bij het klooster geïncorporeerd werd, stukken over het rusthuis te Zaltbommel, brievencollecties van prioren, een obituarium van Mariën-

donk en een oude inventaris van hetzelfde klooster besluiten de eigenlijke inventaris.

Aan de inventaris zijn niet minder dan 14 bijlagen toegevoegd. Deze beslaan liefst 61 bladzijden bij elkaar, en zij zijn over heel de lijn genomen van het grootste belang. Ze bieden met name lijsten van prioren, celliers en rentmeesters van beide kloosters, alsook van de pastoors van de Sint-Catharinakerk te Heusden. Nergens anders kon men tot dusver deze gegevens in die mate en zo gedocumenteerd bijeen vinden. Tevens treft men er lijsten in van akten, die staan opgenomen in 2 grote kopieboeken, het merkwaardige Hollands en Brabants Boek van Vidimus, en in 3 cartularia. Bij de gebezigde professieformule wordt eveneens een naamlijst gegeven van alle geprofeste monniken van Mariëndonk, en wel chronologisch volgens prioraat. Het verwerken van een vroegere gedrukte gedeeltelijke inventaris, of de opname ervan in dit nieuwe grote geheel, maakte concordantie-tabellen noodzakelijk, en ook voor verwijzingen naar een recent kopieregister had men die nodig.

Terloops zij ook opgemerkt, dat zich onder de doorgaans nog nimmer gepubliceerde afbeeldingen, ook het oudste stadsgezicht van Heusden voorkomt, zoals dat staat weergegeven in de Stedenatlas van Jacob van Deventer van rond 1555. Zowel Mariënkroon als de Sint-Catharinakerk staan hierop weergegeven.

Het in regest brengen van een groot aantal middeleeuwse charters, dikwijls moeilijk leesbaar en vol abbreviaturen, is een inspannend en tijdrovend werk. De auteur heeft daarmee en met het bijkomend werk dan ook gedurende de laatste tien jaar een aanzienlijk deel van zijn dagen gevuld. Wat volgens ons meer zegt, is dat ons inziens de kwaliteit der regesten door de grote kwantiteit (1991 stuks) niet geleden heeft. De opzet van de dikwijls vrij uitvoerige regesten is naar onze mening uitstekend. Die opzet, een vast systeem van datering, de aanduiding van de plaats van uitvaardiging der akten, gelijke formulering van de tekst en eenzelfde manier van verwijzingen, werd strak gehandhaafd. Bij een groot aantal steekproeven kwamen slechts enkele kleine onjuistheden, alsook enkele zetfoutjes, aan het licht, maar bij zulk een immense arbeid zijn dat onbeduidende vlekjes.

Een apart probleem voor zulk een enorm werk vormt het maken van bruikbare registers, want ze bepalen voor een groot deel de bruikbaarheid en daarmee de waarde van het geheel.

Dat het deel met de verschillende indices uiteindelijk 100 bladzijden groot werd, met twee kolommen druk per bladzijde, geeft

reeds te denken. Bovendien werd de tekst voor de registers eerst op grote vellen gedrukt en daarna fotografisch verkleind. Dat had het grote voordeel, dat op één bladzijde enorm veel namen konden worden ondergebracht, terwijl ze toch zeer goed leesbaar bleven. Deze methode van reproduceren, alsook een voortreffelijk systeem van rangschikking der namen, bevorderde in hoge mate de goede overzichtelijkheid van iedere bladzijde. Ondanks de ongeveer 5000 persoons- en plaatsnamen en de 25000 verwijzingen, die er in voorkomen, zal men zelden uitgebreide registers tegenkomen, die zo gemakkelijk te hanteren zijn. De registers van de reeds voornoemde H. van Rooy strekten hier tot voorbeeld, maar de auteur van de besproken inventaris heeft het op onderdelen nog zeker vervolmaakt. We twijfelen er dan ook niet aan, dat iemand die in de toekomst voor een soortgelijk karwei komt te staan, zeer zeker terdege van de opzet van deze registers zal kennis nemen, om ze daarna vermoedelijk te volgen, als hij tenminste tot een dergelijke uitgebreidheid en accuratesse de moed kan opbrengen.

Met het voltooiën van deze inventaris heeft H. van Bavel een soort levenswerk volbracht, dat voor wat onze Orde betreft uiteraard de nodige vermeldingen oplevert voor de onder Herpt vermelde Abdij van *Berne*, die een nabuursklooster was van Mariënkroon en Mariëndonk. Ook de abdijen van *Sint-Michiels te Antwerpen*, *Middelburg* en *Postel* komen terloops voor, maar belangrijke raakpunten zijn er niet.

Voor de geschiedenis van Noord-Brabant is het werk echter van het grootste belang, en reeds in 1872 werd de inventarisatie van het archief van beide kloosters met klem bepleit. Voor de gebieden van naamkunde en toponomie is het werk een ware goudmijn.

De door van Bavel samengestelde inventaris is eigenlijk de eerste gedrukte inventaris van een belangrijk Noord-Brabants kloosterarchief, een werk dat opvalt door zijn kwantiteit en kwaliteit. Tot dusver beschikte men voor de archieven van de kloosters en kapittels in Noord-Brabant nog dikwijls slechts over zeer summieze lijsten van stukken, getypte voorlopige inventarissen, hoogst zelden over een gedrukte inventaris van bescheiden formaat. Een inventaris van het Kruisherenklooster van Sint-Agatha bij Cuyk is ook bijna in druk gereed. Aan een inventaris van het archief van de Kommanderij van de Duitse Orde te Gemert wordt inmiddels gewerkt.

Mogen we besluiten met de vrome wens, dat de archieven van de Abdij van Berne en Sint-Catharinadal ook nog eens een inventaris mogen krijgen, zoals dit meesterstuk van van Bavel.

Alph. W. VAN DEN HURK.